

Г. А. Асланов, ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

КУЛЬТУРА ЗДОРОВ'Я ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТАІВ МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Асланов Г. А.

Культура здоров'я як засіб формування фахової культури студентів медичного університету

У статті порушується проблема формування культури здоров'я як засобу формування фахової культури студентів медичного університету. Розглядаються можливі умови вирішення даної проблеми: розробка критеріїв та відповідних їм показників, що характеризують рівень сформованості фахової культури спеціалістів медичної галузі, набір компетенцій, які можуть бути сформовані у процесі оволодіння всіма компонентами фахової культури. Шляхом міркувань визначено, що процес формування фахової культури має бути спрямований на розвиток загальнокультурних аспектів особистості фахівця та формування його професіоналізму, зокрема, на формування культури здоров'я.

Ключові слова: культура здоров'я, фахова культура, структурні компоненти фахової культури, фахова компетентність, фізичні якості студентів.

Асланов Г. А.

Культура здоровья как средство формирования профессиональной культуры студентов медицинского университета

В статье поднимается проблема формирования культуры здоровья как средства формирования профессиональной культуры студентов медицинского университета. Рассматриваются возможные условия решения данной проблемы: разработка критериев и соответствующих им показателей, характеризующих уровень сформированности профессиональной культуры специалистов медицинской отрасли, набор компетенций, которые могут быть сформированы в процессе овладения всеми компонентами профессиональной культуры. Путем рассуждений определено, что процесс формирования профессиональной культуры должен быть направлен на развитие общекультурных аспектов личности специалиста и формирования его профессионализма, в частности, на формирование культуры здоровья.

Ключевые слова: культура здоров'я, професійна культура, структурні компоненти професійної культури, професійна компетентність, фізичні якості студентів.

Реформування вищої освіти у сучасному освітньому середовищі вимагає пошуку нових шляхів вирішення проблеми формування особистості, розвитку її фізичних, психічних та духовних сил. Пріоритетність проблеми зумовлена різким погіршенням стану здоров'я молоді. Виявлено, що кількість здорових студентів сьогодні за різними даними становить від 4 до 10%. Значна частина захворювань студентської молоді має так звану дидактогенну природу, тобто викликана або спровокована безпосередньо умовами навчально-виховного процесу.

У системі заходів щодо формування культури здоров'я студентів, зокрема, медичного університету важливою умовою є його власна активність як наслідок усвідомленої потреби до ведення здорового способу життя. Мова йде про забезпечення умов, за яких молода людина стає суб'єктом власного розвитку, самовдосконалення та самооздоровлення. Важливим засобом у цьому напрямку є самостійна робота студентів, яка стає пріоритетною в контексті вимог Болонської декларації.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що такий важливий аспект, як ставлення до власного здоров'я як засіб формування фахової культури студентів медичного університету ще не став предметом спеціального дослідження. Водночас, доречним буде вказати й на низку протиріч між: вимогами суспільства до підготовки майбутнього лікаря, покликаного формувати, зберігати та зміцнювати своє здоров'я й здоров'я нації, та їх недостатньою практичною реалізацією в умовах освітнього процесу медичних ВНЗ; прогресивними тенденціями щодо підвищення оздоровчого напрямку фізичного виховання й недостатнім використанням оздоровчих технологій у навчально-виховному процесі вищих медичних навчальних закладів.

Основна увага статті зосереджена на аналізі культури здоров'я як засобу формування фахової культури студентів медичного університету.

Процес реалізації поставленої мети передбачає розв'язання наступних завдань: аналіз наукових досліджень, щодо означеної проблеми; узагальнення поняття „культура здоров'я”, „фахова культура”; виокремлення структурних компонентів формування культури здоров'я студента медичного вищого навчального закладу.

Варто зазначити, теоретико-методологічну основу зазначеного дослідження складають положення про філософські, культурологічні та валеологічні підходи до формування культури здоров'я особистості; психологічні та педагогічні теорії про розвиток активності й самостійності суб'єктів пізнавальної діяльності, погляди на формування окремих компонентів здоров'я (М. Амосов, В. Ананьєв, Г. Апанасенко, Р. Баєвський, В. Петренко, Л. Попова, С. Страшко, О. Яременко та ін.); концептуальні ідеї розвитку освіти в контексті формування культури здоров'я студентської молоді (В. Бобрицька, І. Брехман, М. Віленський, М. Гончаренко, В. Горащук, М. Гриньова, С. Кириленко, В. Климова, Г. Кривошеєва, С. Лебедченко, В. Оржеховська, В. Скумін, Л. Татарнікова та ін.); положення теорії та методики фізичного виховання (Б. Ашмарін, В. Бальсевич, О. Демінський, Л. Лубишева, Г. Максименко, Т. Ротерс, Б. Шиян та ін.); ідеї особистісно орієнтованого навчання та виховання (І. Бех, І. Зязюн, О. Кучерявий, С. Савченко та ін.); основні положення Законів України „Про вищу освіту”, „Про фізичну культуру і спорт”, Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Державна національна програма „Освіта” (Україна XXI століття), Концепція неперервної валеологічної освіти, Концепція інтегративної українознавчої валеологічної освіти в Україні, Концепція освіти „Рівний – рівному” щодо здорового способу життя серед молоді України.

Теоретичний аналіз дозволив визначити складові культури здоров'я, які необхідно сформувати в студентів медичних ВНЗ, а саме: гуманістичні ціннісні орієнтації та ідеали, які дозволяють орієнтуватися особистості в широкому спектрі цінностей та формувати на цій основі відповідне ставлення до навколишнього світу; знання духовного, психічного та фізичного аспектів

здоров'я людини; володіння оздоровчими технологіями для формування, збереження й зміцнення свого здоров'я та здоров'я колег, пацієнтів тощо.

У процесі дослідження було встановлено, що найбільш доцільним у формуванні ціннісного ставлення до здоров'я як заобу формування фахової культури студентів медичного університету є організація їхньої роботи як у навчально-виховному процесі з фізичного виховання, так і в позанавчальний час.

Поняття ціннісного ставлення до здоров'я ми визначаємо як суб'єкту діяльність студентів медичного ВНЗ, що включає самоосвіту з питань формування, збереження та зміцнення здоров'я; самопізнання індивідуальних особливостей та самовдосконалення фізичних, психічних і духовних якостей, що забезпечує розвиток фахової культури майбутніх лікарів.

Наголошуємо, під готовністю студентів до формування фахової культури слід розуміти інтегративну якість особистості, що проявляється як ціннісне ставлення та прагнення мобілізувати зусилля до формування власної культури здоров'я, наявність високого рівня знань з питань духовного, психічного та фізичного аспектів здоров'я, володіння вміннями та навичками формувати, зберігати та зміцнювати здоров'я у всіх його аспектах.

У результаті дослідження було теоретично обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують ефективність формування фахової культури студентів медичних ВНЗ. До таких віднесено: формування в майбутніх лікарів культури здоров'я; підготовку викладачів фізичного виховання педагогічних ВНЗ до організації роботи з формування культури здоров'я студентів; упровадження в навчально-виховний процес з фізичного виховання медичних ВНЗ оздоровчих технологій, що спрямовані на формування культури здоров'я студентів.

Зазначимо, зростаюча роль фахової підготовки лікарів спрямована на вирішення завдань охорони здоров'я та профілактичної медицини, які вимагають в організації системи вищої професійної медичної освіти не тільки фундаментальних знань про людину (суто медичних і природничо-наукових), але й вирішення проблем, пов'язаних із введенням студентів в полікультурне

середовище. Відтак підвищення ефективності фахової підготовки студентів у медичних університетах стає найважливішим завданням вищої школи, оскільки визначальною повинна стати культура здоров'я, провідною стороною якої є духовна, що актуалізує поглиблене вивчення педагогічних проблем підготовки студентів медичного ВНЗ [1].

Варто зазначити, найважливішим педагогічним завданням у формуванні фахового світогляду майбутнього лікаря стає досягнення фахової культури, який дасть йому можливість включитися в активну професійну діяльність, бути здатним діяти в різних професійних ситуаціях та проявляти себе як компетентна особистість із сформованою духовно-моральною і життєвою позицією.

Підтримуємо думку А. Г. Кравченко, що існують структурні компоненти фахової культури, серед яких компоненти морально-етичного блоку: мотиваційний (охоплює потреби, мотиви, прагнення, бажання та передбачає наявність інтересу до професійної діяльності); ціннісний (сукупність матеріальних і професійно-етичних цінностей, створених людством і включених у цілісний процес професійної діяльності); особистісно-емоційний (гуманістична установка на професійну взаємодію, інтерес до діяльності, готовність вступати в взаємини, інтерес до внутрішнього світу, високий рівень ідентифікації, позитивна Я-концепція, моральність) [3]. До критеріїв сформованості фахової культури студентів вищих медичних закладів освіти вважаємо за доцільне віднести: когнітивний (відображає рівень засвоєння знань, алгоритмів діяльності та ступінь усвідомлення необхідності участі у професійній діяльності); інструментальний (демонструє рівень оволодіння студентом базовими професійними вміннями та навичками); емоційний (характеризує рівень задоволення від процесу та результату фахової діяльності) критерії [8].

Окреслені нами компоненти та критерії фахової культури віддзеркалюють відповідні рівні сформованості у студентів медичних ВНЗ достатньо стійких якостей та властивостей особистості для формування

культури здоров'я. Для визначення сформованості фахової культури у майбутніх медиків пропонуємо виділити три рівні: низький, середній, та високий [7]. Низький (недостатній) рівень, на нашу думку, характеризується емпіричними фаховими знаннями та їх механічним відтворенням, виконанням найпростіших способів дій, нестійкістю ціннісних орієнтацій, відсутністю сформованих умінь і навичок. Значущість культури здоров'я для майбутньої фахової діяльності не достатньо усвідомлена. Характерними є професійна інертність, небажання чи невміння переборювати труднощі. Означений рівень є недостатнім для здійснення професійної діяльності. Середній або достатній рівень визначається оволодінням основних знань, необхідних у професійній діяльності. Через обмеженість ерудиції студенти слабо володіють уміннями та навичками. Значущість культури здоров'я частково свідомо, але оскільки домінують нечіткі уявлення про методи та прийоми діяльності, переважає інтуїтивний підхід до вирішення ситуацій і невміння розв'язувати їх, виникає необхідність продовжити навчання. Високий рівень розвитку фахової культури студента вищого медичного закладу освіти передбачає наявність уявлень про цілі формування культури здоров'я, власний розвиток, бажання й потребу оволодіти фаховою культурою; фахової компетентності (сформовану систему знань і систему умінь); самостійний пошук інформації і шляхів подолання ускладнень; сформовані інтелектуальні й практичні уміння, володіння професійною технікою, які цілеспрямовано і систематично використовуються у діяльності з урахуванням конкретних умов, ситуацій та їх особливостей. Означений рівень культури здоров'я характеризується також прагненням до подальшого фахового росту та удосконалення.

Отже, у результаті опрацювання та аналізу теоретичних засад проблеми фахової культури, приходимо до висновку про складність, динамічність, багатогранність цього явища. Очевидно, що процес формування фахової культури має бути спрямований на розвиток загальнокультурних аспектів особистості фахівця та формування його професіоналізму, зокрема, на формування культури здоров'я.

Аналіз літературних джерел дозволяє зробити висновок. Питанню формування культури здоров'я студентської молоді як цілісного багатоаспектного особистісного утворення присвячено численні праці вітчизняних та зарубіжних учених: філософів та культурологів (В. Климова, В. Скумін, Л. Сущенко та ін.), психологів (В. Ананьєв, А. Маслоу та ін.); медиків (М. Амосов, Г. Апанасенко, В. Войтенко та ін.); педагогів-класиків (Я. Коменський, Дж. Локк, І. Песталоцці, Г. Ско-ворода, К. Ушинський, П. Лесгафт, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін.), сучасних педагогів (О. Дубогай, М. Гончаренко, В. Горашук, М. Гриньова, С. Кириленко, Г. Кривошеєва, С. Лебедченко, В. Оржиховська, В. Петленко, Л. Татарнікова та ін.); валеологів (І. Брехман, Е. Булич, О. Вакуленко, Л. Жаліло, Л. Животовська, Л. Попова, С. Страшко, А. Царенко, О. Яременко та інші).

Таким чином, було узагальнено визначення поняття „культура здоров'я” – це важливий складовий компонент загальної культури людини, що визначає формування, збереження та зміцнення її здоров'я у освітньому середовищі сучасного університету, зокрема, медичному, формування культури майбутніх лікарів стає сьогодні однією із пріоритетних складових навчально-виховного процесу

Література

1. **Белоліпецький В. К.** Етика и культура управления : учеб.-прак. пособ. / В. К. Белоліпецький, Л. Г. Павлова. – М. : ИКЦ „Март”, 2004. – 384 с.
2. **Косарев И. И.** Педагогические аспекты высшего медицинского образования / И. И. Косарев, А. В. Попков. – М. : ФГУП Экспериментальная типография. 2003 г. – 274 с.
3. **Кравченко А. И.** Культурология: Учебное пособие для вузов / А. И. Кравченко. – 4-е изд. – М. : Академический Проект, Трикста, 2003. – 496 с.

4. **Кузьмин П. В.** Профессиональная культура политолога / П. В. Кузьмин, К. С. Иваненко.– Социально-гуманитарные знания. – 1999. – №5. – С. 27.

5. **Модель И. М.** Профессиональная культура муниципального депутата: Теоретико-символический анализ / И. М. Модель. – Екатеринбург, 1993. – 185 с.

6. **Никитин В. А.** Социальная работа: проблемы теории и подготовки специалистов. Учебное пособие. – М. : Московский психолого-социальный институт, 2002. – 236 с.

7. **Сабатовская И. С.** Проблема профессиональной культуры в современной отечественной социологической литературе / И. С. Сабатовская // Вчені зап. Харк. гуманіт. ун-ту «Нар. укр. акад.». – 2002. – Т. 9. – С. 206–214.

8. **Уваркіна О. В.** Психолого-педагогічна підготовка студентів вищих медичних закладів освіти // Психолого-педагогічні проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців сфери туризму в умовах неперервної освіти: Наукові записки. – К.:НПЦ Перспектива. – 2001.– Т.2. – С. 153-156.

9. **Конституція України** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

10. **Закон України „Про вищу освіту”** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>.

11. **Державна національна програма „Освіта” (Україна ХХІ століття)** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>.

12. **Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://univd.edu.ua/index.php?id=99&lan=ukr>.

Aslanov H. A.

Culture as a Form of Health Professional Culture of Medical Students of the University

Is disturbed the problem creating a culture of health as a means of professional culture of students of the medical University. We consider the possible conditions to solve this problem: the development of criteria and corresponding indicators characterizing the level of formation of the professional culture of medical industry experts, a set of competencies which can be formed in the process of mastering all components of the professional culture. By considerations determined that the formation of professional culture should focus on the development of comprehensive aspects of professional identity and the formation of its professionalism, particularly in a culture of health.

Key words: health culture, professional culture, structural components of professional culture, professional competence, physical quality of students.

Відомості про автора

Асланов Галандар Аедан – аспірант Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор.

Стаття надійшла до редакції 15.05.2014 р.

Прийнято до друку 30.05.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Чернуха Н. М.